

ASPECTE ALE EMOȚIILOR ELEVILOR CU INTELECTUL DE LIMITĂ

*Valentina Olărescu, prof. univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Diana Alina Bugatu, dr., conf.univ.,
UB „Vasile Alecsandri”, Romania
Octeabrina Caduc, educator IET, Chișinău*

ASPECTS OF THE EMOTIONS OF STUDENTS WITH BORDERLINE INTELLIGENCE

*Valentina Olărescu, PhD, Prof.,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID: 0000-0001-8019-8907*

olarescu.valentina@upsc.md

*Diana Alina Bugatu, PhD, Assoc. Prof.,
UB „Vasile Alecsandri”, Romania
ORCID: 0009-0002-8167-2177*

diana.buganu@gmail.com

*Octeabrina Caduc, teacher,
kindergarten, Chișinău*

ORCID: 0009-0000-1212-7963

caducocteabrina@gmail.com

CZU: 159.942

DOI: 10.46727/c.v1.24-25-03-2023.p216-222

Abstract. The article deals with the affectivity of a special category of children with limited intellect. Emotions are vital mechanisms that favour the body's adaptation to life conditions and situations; it represents one of the most important existing concepts in psychology, found in the context of all psychic functions and physiological activity, and is responsible for the quality of the individual's adaptation and the type of relationships he establishes with those around him. Preschool childhood is the basic stage of the emotional formation of a personality. At the age of 5-8 they are able to differentiate the emotions of joy, anger, sadness, fear according to schematic images of facial expression, to distinguish the emotion of joy from the emotions of a negative way, to have elementary ideas about the functional relationship between and emotions and strategies to regulate them. Children with borderline intellect have a certain specificity in the development of affectivity and, in particular, of emotions. A confirmatory study of the emotions of students with borderline intellect in primary education was carried out, by administering psychological methods, we analyzed the results and presented some conclusions.

Keywords: affectivity, borderline intellect, assessment, student, mental function, primary education.

De mici copii, părinții, profesorii, prietenii și societatea, în ansamblul ei, ne formează anumite emoții fundamentale, precum bucuria, excitația, surprinderea, tristețea, furia, frica, dezgustul, disprețul și rușinea. În anumite circumstanțe, le exprimăm sau le suprimăm, alteleori, ne detașăm de emoții de parcă nu le-am fi avut.

Emoțiile sunt mecanisme vitale care favorizează adaptarea organismului la condițiile și situațiile de viață. R. Plutchik a identificat existența a 28 de definiții ale emoțiilor, iar P. Kleinigina și A. Kleinigina - 92 de definiții [apud 1]. Până în prezent este greu de găsit o definiție ce ar surprinde complexitatea esenței emoțiilor, de aceea există interes de a explora emoțiile din diverse perspective.

R. Lazarus, referindu-se la emoție, menționează că ea este unul din cele mai importante concepte existente în psihologie, regăsindu-se în contextul tuturor funcțiilor psihice și în activi-

tatea fiziologică, și e responsabilă de calitatea adaptării individului și de tipul relațiilor pe care acesta le stabilește cu cei din jurul său [2].

Relevanța studierii trăsăturilor de înțelegere și dezvoltare a emoțiilor la copii și școlarii mici se datorează rolului cheie al acestei componente în inteligența și competența emoțională a copilului. Specificul dezvoltării și semnificației emoțiilor sociale la copii este prezentat și descris în lucrările multor cercetători. H.C. Ежкова, Е.И. Изотова [10], А.М. Щетинина [11] indică faptul că gradul de expresivitate emoțională afectează calitatea relațiilor interpersonale, iar capacitatea de a exprima și recunoaște emoțiile este o condiție necesară pentru adaptarea socială a copilului. Copilăria preșcolară și școlară mică este etapa de bază a formării emoționale a unei personalități, deoarece în această perioadă se formează neoplasmale și realizările emoționale: apare și se îmbunătățește capacitatea de a recunoaște emoțiile [11], apare decentrarea emoțională [5], mecanismul anticipării emoționale începe să funcționeze [9], experiențele devin conștiente, conținutul lor devine mai complicat [4, 7], ideile despre emoții se extind și se sistematizează, se formează un sistem stabil de relații emoționale [12], în urma căruia devine disponibilă corectarea emoțională a comportamentului.

O analiză a sferei comunicative și emoționale a elevilor cu intelect de limită indică probleme în stabilirea contactului și înțelegerea emoțiilor sociale, dificultăți în interacțiunea eficientă și adecvată cu ceilalți. Astfel, un scop important al activității corecționale și pedagogice este căutarea unor metode eficiente de diagnosticare și dezvoltare a sferei emoțional-voliționale la elevii cu intelect de limită. Datele cercetărilor realizate arată că copiii în curs de dezvoltare normală la vârsta de 5-8 ani sunt capabili să diferențieze emoțiile de bucurie, furie, tristețe, frică în funcție de imaginile schematică ale expresiei faciale, să distingă emoția ce exprimă bucuria de emoțiile de mod negativ, să aibă idei elementare despre relația funcțională, emoții și strategii de reglare a acestora. Majoritatea copiilor până la vârsta de 5-6 ani, cu extensie până la 8 ani, devin capabili să recunoască legătura emoțiilor cu dorințele și diferențele dintre experiențele vizibile și reale ale subiectului. Înțelegerea naturii mentaliste a emoțiilor devine baza dezvoltării evaluării reflexive la copii ca modalitate de înțelegere a emoțiilor [8].

La copiii cu intelect de limită, spre deosebire de semenii în dezvoltare normală, există o instabilitate a nevoii comunicative, probleme în formarea contactului și menținerea interacțiunii la nivel productiv, dificultăți în interpretarea și afișarea corectă a emoțiilor. Drept urmare, copiii cu intelect de limită întâmpină probleme în formarea sferei morale și etice: sfera emoțiilor sociale are de suferit, copiii nu sunt pregătiți pentru relații emoționale cu semenii și adulții, sunt slab orientați în standardele morale și etice de comportament.

Informații prețioase despre dezvoltarea emoțională a preșcolarilor și elevilor mici sunt prezentate în lucrările autoarei E.H. Васильева, care a subliniat că ei se caracterizează printr-o anticipare emoțională neformată a comportamentului lor, experiențe empatică [6]; au o gamă foarte limitată de standarde morale învățate și le este dificil să analizeze în mod obiectiv situațiile de viață. Astfel de copii se caracterizează prin agresivitate crescută, sensibilitate la schimbările de mediu; apariția dificultăților în asimilarea experienței emoționale, interpretarea emoțiilor sociale; există o dezvoltare insuficientă a mijloacelor de vorbire pentru desemnarea manifestărilor emoționale și sărăcia conținutului acestora.

Analiza și generalizarea literaturii psihologice și pedagogice autohtone și străine au permis evidențierea rolului deosebit al psihogimnasticii emoțiilor sociale la copiii preșcolari și elevii mici 5-8 ani. Jocurile dramatizate, lecțiile de muzică, ascultarea de basme, povești artistice, modelaj, desen și alte tipuri de activități comune cu un profesor și colegii dezvoltă experiențe emoționale și estetice la copiii cu intelect de limită, contribuie la dezvoltarea emoțiilor sociale. La rândul său, îmbunătățirea sferei emoționale contribuie la extinderea gamei de activități de gaming (joc). Psihogimnastica în condițiile activității comune are largi posibilități pedagogice de lucru cu copiii cu intelect de limită. Ajută la depășirea barierelor de comunicare, antrenează

abilitățile sociale, ameliorează stresul emoțional, dezvoltă o înțelegere și acceptare adecvată a sinelui și a celorlalți, creează oportunități de autoexprimare și eliberare de emoțiile și experiențele negative prin activitate fizică și implicarea emoțională în proces, corectează manifestări comportamentale negative ale copiilor cu intelect de limită. Ei percep, în majoritatea cazurilor, corect doar emoțiile principale, cele mai pronunțate și intense (bucurie, tristețe, furie), adică este mai ușor pentru copiii din această categorie să evedențieze stările emoționale din spectrul pozitiv sau numai cel negativ.

Studiul literaturii despre emoțiile copiilor cu intelect de limită ne-a condus spre înaintarea *problemei științifice* a cercetării, anume evaluarea specificului afectivității la copiii cu intelect de limită, care dintre emoții sunt dominante și care mai des sunt recunoscute?

Scopul cercetării: evaluarea afectivității la copii de vârstă 7-8 ani cu intelect de limită.

Obiectivele cercetării: Analiza literaturii științifice despre afectivitate, emoții, sentimente; structurarea metodelor de evaluare; selecția grupului de copii de 7-8 ani cu intelect de limită; aplicarea și prelucrarea rezultatelor obținute în examinare.

Ipoteza lansată: presupunem că afectivitatea elevilor (7-8 ani) cu intelect de limită este insuficient dezvoltată, predomină emoții cu conotație negativă, nu corespunde vârstei cronologice a copiilor.

Metode folosite: Testul *Al patrulea de prisos*: scop - depistarea (screening-ul copiilor) intelectului de limită; metoda *Cactus*: scop - identificarea stării sferei emoționale a copilului, identificarea prezenței agresiunii, direcția și intensitatea acesteia; testul *Trei culori*: scop - aprecierea stării emoționale a copilului; testul *Anxietatea*: scop - determinarea anxietății copilului față de anumite situații cotidiene de comunicare cu alți oameni.

Supportul metodologic al cercetării: lucrările cercetătorilor I. Străchinaru, K.C. Лебединская, В.И. Лубовский despre specificul dezvoltării copiilor cu intelect de limită; conceptiile cercetătorilor din RM – Olărescu V., Ciobanu A., Maximciuc V., despre particularitățile psihice ale copiilor cu intelect de limită.

Rezultate la metodele aplicate:

Rezultate la metoda *Al 4-lea de prisos*

Metoda a fost aplicată la 36 elevi ai clasei I. Prelucrarea rezultatelor la această metodă ne-a permis evedențierea/depistarea elevilor care au intelect de limită. După estimarea rezultatelor am discutat cu învățătoarea clasei și ea a confirmat că elevii respectivi au probleme la însușirea programei școlare și la aspectul emoțional-volitiv: instabilitate emoțională, apatie, motivație joasă în a realiza o activitate comună, tendința de a acționa involuntar, de a realiza activități care nu solicită efort volitiv mare, care au dificultate mică la îndeplinire.

Tabelul 1. Repartizarea elevilor conform punctajului și indicelui 1; 2

1 indice	Nr	2 indice	Nr	Punctaj	Nr	%
Punctaj	elevi	Punctaj	elevi	total/ nivel	elevi	
Maximal	11 el	Maximal	11 el	Maximal	11 el	30.6%
-7puncte		-14puncte		21 p/nivel superior		
Mediu	15 el	Mediu	18 el	Mediu	16.5 el	45.8%
- 5p		-11p		16 p/nivel mediu		
Minimal	10 el	Minimal	7 el	Minimal	8.5 el	23.6%
- 3p		- 7p		10p/nivel inferior		

Reieșind din rezultatele obținute conform prelucrării matematice 23.6% - 8elevi, dintre elevii clasei a II-a cad sub incidența diagnosticului de reținere în dezvoltarea psihică. Ei au acumulat punctajul minimal conform testului *Al 4-lea de prisos*. În continuare am administrat metodele pentru evaluarea afectivității elevilor cu intelect de limită doar acestor 8 elevi. Părinții elevilor participanți în experimentul de constatare au dat acordul că permit să evaluăm copii lor.

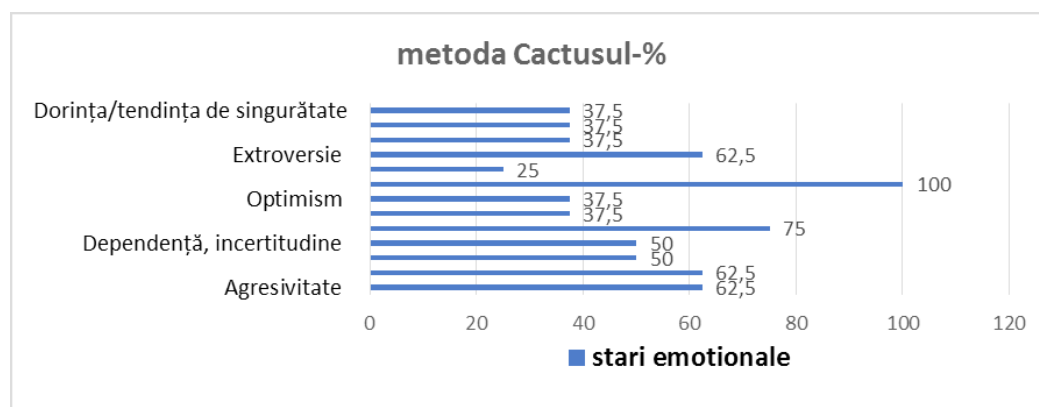
Rezultate la metoda Cactus

Metoda identifică emoțiile prezente la elev. Metoda Cactus a fost aplicată la 8 elevi, la care am constatat prezența intelectului de limită cu ajutorul metodei AI 4-lea de prisos. Rezultatele le vom prezenta pentru fiecare elev. Astfel că vom identifica 13 stări emoționale. În tabelul de mai jos am elucidat stările emoționale prezente la fiecare elev și câte tipuri de emoții le sunt specifice fiecărui elev; de asemenea am identificat câți elevi au prezentă aceeași stare emoțională, numărul elevilor fiind transformat în procentaj.

Tabelul 2. Identificarea stărilor emoționale pentru fiecare elev. Metoda Cactus

Elev/ Starea emoțională	Elev 1	2	3	4	5	6	7	8	Nr el	%
<i>Agresivitate</i>	+	+				+	+	+	5	62.5
<i>Impulsivitate</i>	+	+			+		+	+	5	62.5
<i>Egocentrismul, dorința de conducere</i>			+	+	+		+		4	50
<i>Dependență, incertitudine</i>		+	+		+			+	4	50
<i>demonstrativitate, deschidere</i>	+			+	+	+	+	+	6	75
<i>Inchidere în sine, prudență</i>		+	+		+				3	37.5
<i>Optimism</i>			+	+		+			3	37.5
<i>Anxietate</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	8	100
<i>Feminitate</i>		+		+					2	25
<i>Extroversie</i>	+			+		+	+	+	5	62.5
<i>Introversie</i>		+	+		+				3	37.5
<i>Dorința de protecție a casei,</i>		+	+					+	3	37.5
<i>Dorința/tendința de singurătate</i>		+	+		+				3	37.5
Total emoții per elev	5	9	8	6	8	5	6	7		

Observăm că *anxietatea* este prezentă la toți elevii investigați – 100%, urmată de *demonstrativitate, deschidere* – 75%, *Agresivitate, Extroversie și Impulsivitate* a câte 62.5%. La mai puțini elevi am evidențiat *Feminitatea* - 25%, *Inchidere în sine, prudență, Optimism, Introversie, Dorința de protecție a casei, Dorința/tendința de singurătate* întâlnite în câte 37.5%.

Fig. 1. Frecvența stării emoționale printre elevi, Metoda Cactusul (în %)

Al doilea elev înglobează 9 stări emoționale din cele 13 stări incluse spre identificare prin metoda Cactusul. În concluzie, putem spune că elevii cu intelect de limită sunt încărcăți

emoțional de multe stări emoționale care le perturbă, evident, bunăstarea emoțional psihică, se răsfrânge asupra capacității de muncă intelectuală, asupra relaționării și comunicării cu colegii, semenii și maturii (părinții, învățătorii), dereglează psihosomatica elevilor, ce poate conduce la multe boli clinice.

Rezultate la testul Trei culori. Elevii au fost puși în situația de a aranja trei cartonașe în ordinea dorită de ei. Examinarea a decurs individual și a dominat o atmosferă de satisfacție și plăcere față de activitatea cerută. Instrucțiunea a fost ușoară și cu satisfacție manipulau cu cartonașele colorate. Tabelul 2.5. demonstrează ce alegeri, ce poziționări sau mișcări a efectuat fiecare elev.

Tabelul 3. Consecutivitatea plasării/ mișcării cartonașelor colorate, 3 culori

	Nr. procedeeului	Consecutivitatea plasării/ mișcării cartonașelor colorate	
		Ordinea aranjării	Starea
Elev 1	I	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
	II	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	III	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)
E1 2	I	A<V<R	Stare de inhibiție funcțională (IF)
	II	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	III	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
E1 3	I	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	II	A<V<R	Stare de inhibiție funcțională (IF)
	III	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
E1 4	I	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)
	II	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	III	A<V<R	Stare de inhibiție funcțională (IF)
E1 5	I	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	II	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)
	III	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
E1 6	I	A<V<R	Stare de inhibiție funcțională (IF)
	II	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
	III	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)
E1 7	I	V<R<A	Stare de relaxare funcțională. (RF)
	II	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)
	III	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
E1 8	I	A<V<R	Stare de inhibiție funcțională (IF)
	II	R<V<A	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)
	III	V<A<R	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)

Analiza poziționării cartonașelor a evidențiat faptul că au rămas 2 poziții care nu au fost executate de elevi: A<R<V ce semnifică *Stare de afect inhibitiv. (AI)*. Se întâlnește în clinică în depresii exogene. Cuprinde intervalul de la starea de confuzie, perplexitate, disconfort psihic până la fobie. Predominarea emoțiilor profund negative. Opusul AD și R<A<V ce semnifică diapazonul schimbărilor de la angoasă, anxietate, intoleranță, iritabilitate, indignare, revoltă până la stare de mânie, furie. Nu se întâlnește la oamenii normali psihic. Se întâlnește în clinică, la persoane bolnave psihic. Disforie. Acest lucru bucură, deoarece înseamnă că elevii nu au dereglări emoționale clinice, sunt emoțional instabili, dar nu e pericol alarmant.

Tabelul următor 2.6. indică de câte ori a fost compusă fiecare poziționare, din cele 6 posibile. Observăm că frecvent se întâlnește varianta V<R<A, ce semnifică *Stare de relaxare funcțională, (RF)*=8 asamblări de culori, urmată de R<V<A, *Trăirea stării de excitabilitate*

funcțională. (EF) = 6 asamblări și $V < A < R$, Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF) = 6 asamblări; varianta $A < V < R$, Stare de inhibiție funcțională (IF) = 5 asamblări.

Tabelul 4. Frecvența asamblării variantelor de culori per grup elevi, 3 culori

$R < A < V$	Stare de afect dinamic. (AD)	0
$R < V < A$	Trăirea stării de excitabilitate funcțională. (EF)	6
$V < R < A$	Stare de relaxare funcțională. (RF)	8
$V < A < R$	Stare de încordare funcțională, de precauție (ÎF)	6
$A < V < R$	Stare de inhibiție funcțională (IF)	5
$A < R < V$	Stare de afect inhibitiv. (AI)	0

În concluzie, deducem că elevii implicați în experiment la această probă au demonstrat o stare de $V < R < A$ - Stare de relaxare funcțională (RF), ce semnifică lipsa trăirilor intense; o stare liniștită, stabilă, optimă pentru realizarea relațiilor, activităților care nu solicită efort, încordare psihică.

Rezultate la testul Anxietatea.

Prelucrarea matematică a rezultatelor a indicat la testul Anxietatea indici înalți de anxietate la majoritatea elevilor, dar și indici medii. Iată cum arată tabloul anxietății grupului de elevi testați cu ajutorul testului Anxietatea.

Tabelul 5. nivelul anxietății fiecărui elev, testul Anxietatea

Nivelul anxietății elevi	Nivel ridicat al anxietății (IA > 50%)	nivel mediu al anxietății (20% < IA < 50%)	nivel scăzut al anxietății (0% < IA < 20%)
Elev 1	50		
Elev 2		28	
Elev 3	55		
Elev 4		39	
Elev 5	53		
Elev 6	58		
Elev 7		35	
Elev 8	56		

După cum relevă indicele anxietății, la majoritatea elevilor este peste 50%, ceea ce indică că este ridicat. Doar la 3 elevi indicele este de nivel mediu.

Concluzionăm că indicele înalt de anxietate indică despre adaptabilitatea insuficientă, atitudinea proprie, internă a copilului la/față unele situații existențiale de viață. Identificarea nivelului de anxietate la copil reflectă interrelațiile copilului cu semenii și maturii în familie, grădiniță, școală, iar acesta ar însemna că elevii cu RDP implicați în experiment au reticențe la capitolul adaptabilitate și interrelaționare.

Concluzii

Copiii cu intelect de limită se caracterizează prin agresivitate crescută, sensibilitate la schimbările de mediu; apariția dificultăților în asimilarea experienței emoționale, interpretarea emoțiilor sociale; există o dezvoltare insuficientă a mijloacelor de vorbire pentru desemnarea manifestărilor emoționale și sărăcia conținutului acestora. Analiza sferei emoționale a copiilor de 5–6 ani cu intelect de limită indică probleme în stabilirea contactului și înțelegerea emoțiilor sociale, dificultăți în interacțiunea eficientă și adecvată cu ceilalți: ne-am pus scopul de a evalua specificul afectivității la copiii cu intelect de limită. Metodele aplicate au evidențiat prezența anxietății, agresivității, impulsivității și închiderii în sine.

BIBLIOGRAFIE

1. BONCU, Ș., NASTAS, D. *Emoțiile complexe*. Iași: Polirom. 2015. 263 p. ISBN 978-973-46-6217-4.
2. LAZARUS, R. *Emoție și adaptare. O abordare cognitivă a proceselor afective*. Tr. de I. Diaconu. București: Trei. 2011. 627 p. ISBN 978-973- 707-500-6.
3. STRĂCHINARU I. *Psihopedagogie specială*. Iași: Ediția Trinitas, Vol. 1. 1994. 208 p.
4. VÎGOTSKI, L. S. *Opere Psihologice Alese, Vol. I*. s.l.: EDP, 1971, 364 p.
5. БРЕСЛАВ, Г.М. *Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения*. М., Педагогика, 1990. 144 с.
6. ВАСИЛЬЕВА, Е.Н. *Особенности формирования эмоционального отношения у детей старшего дошкольного возраста с задержкой психического развития к близким взрослыми*: автореф. дис. канд. психол. наук. Нижний Новгород, 1994.
7. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. Учение об эмоциях. *Собрание сочинений*, т.4. М., Изд-во МГУ, 2009. 340-367с
8. ДВОРСКАЯ, Н.И. Психогимнастика как средство развития и формирования эмоционального благополучия дошкольников. В: *Молодой ученый*. 2015. № 10(90). С. 1147-1150. [Электронный ресурс] URL: <https://moluch.ru/archive/90/18037/>
9. ЗАПОРОЖЕЦ, А.В., НЕВЕРОВИЧ, Я.З. О генезисе функции и структуре эмоциональных процессов ребенка. В: *Вопросы психологии*, 2009. № 6. 59-73с.
10. ИЗОТОВА, Е.И. Динамика эмоционального развития современных дошкольников. В: *Мир психологии*. 2015. № 1(81) С. 65–76.
11. ЩЕТИНИНА, А.М. *Диагностика социального развития ребенка*. Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2000, 300с
12. ЯКОБСОН, П.М. *Эмоциональная жизнь школьника (психологический очерк)*. М.: Просвещение, 2009 - 621с.